

Med Hjärtat för boken

Kajsa Molin, specialpedagog, Resursteamet Nyköpings kommun och Ann Löwbeer, lärare, bibliotekspedagog, Borgmästarhagsskolan Nyköping

Bakgrund

I mitten på 90-talet började vi lärare i Nyköping fundera på vad som hände med alla elever som inte klarade att läsa och förstå det de läste. På diagnoser som mätte läsförståelsen hade bl.a. elever i år 7 mycket dåliga resultat. Ca: 40 % av eleverna hade under ett år inte tillräckligt goda resultat för att kunna läsa för att lära.

Varför hade det blivit så här?

Den nya tekniken hade gjort sitt intåg både i skola och i hemmen. Mängder av TV-kanaler och dataspel tog plats framför våra barn och ungdomar. Läsning ligger alla lärare varmt om hjärtat, men framför allt slukarålderns (skolår 4-6) lärare var fullt upptagna med allt som på olika sätt skulle finnas med i undervisningen. Den skönlitterära boken hade hamnat i verkligt bakvatten. Vad skulle man kunna göra? Något som gjorde att både lärare och elever blev intresserade och sugna på att läsa och inte gjorde för stort intrång i budgeten. Så här såg idén ut:

- Vi bildar pedagogiska nätverk för idé- och erfarenhetsutbyte med lärare.
- Vi köper ett referensbibliotek med nytutgiven barn- och ungdomslitteratur.
- Vi "marinerar" alla i ett "bokbad". De får läsa massor av nya böcker och sedan diskutera vad man kan göra för att eleverna ska läsa mer och verkligen vilja det!
- Lust och förståelse ska stå överst!

På detta sätt hoppades vi i förlängningen kunna få fler elever att nå goda resultat i läsförståelse.

Vi tog upp frågan med chefer och politiker i Nyköpings kommun och fick de resurser som behövdes för att starta. Vi diskuterade också idén med Stadsbibliotekets barn- och ungdomsavdelning som sedan dess har varit en mycket god och stödjande samarbetspartner.

"Med Hjärtat för boken"

Vi började läsåret 97-98 och projektet kom att heta "Med Hjärtat för boken". Projektet pågick varje läsår fram till våren 2005. Nu finns projektet invävt i den dagliga pedagogiken. Vi beskriver här hur vi arbetade och hur vi genom åren fortsatt att arbeta.

Hur arbetade vi?

Varje läsår startade vi med en inspirationsdag med inbjudna författare och läsinspiratörer. Vi träffades sedan en gång i månaden under hela läsåret. Under höstens möten låg fokus på diskussion om de böcker vi läste mellan våra träffar. Vilka titlar kunde vara lämpliga för "läslata", lässvaga, pojkar, flickor, sportintresserade, hästintresserade o.s.v.? Efter ett par nätverksträffar var det dags att ägna tiden åt idéer om olika sätt att arbeta kring och med litteraturen. "Läxan" var att pröva något med klassen/gruppen. Vad fungerade? Vad ledde till vidare arbete? Vilka olika sätt fanns att läsa på tillsammans? Vi gjorde listor på böcker och arbetsmodeller. Meningen var att man skulle pröva arbetsmetoder man inte tidigare använt.

Varje lärare fick möjlighet att köpa en bok/elev. I slutet av höstterminen bestämde varje lärare vad som skulle bli klassens eget "Med Hjärtat för boken"-arbete. Alla skrev en plan på vilka böcker som skulle läsas och vilka mål som fanns.

I början på vårterminen var det bara att sätta igång att läsa och arbeta. Det var stor glädje med alla kartonger fyllda av nya böcker. Lärare och elever luktade och vände och vred på allt det nya. Under vårens möten fortsatte vi att berätta och diskutera det som hände i klassrummet när vi arbetade. För att engagera och motivera föräldrarna att ta del i sina barns läsning har vi medverkat vid föräldramöten. Många lärare har använt resultaten på standardiserade läsförståelsetest (se utvärdering) för att tillsammans med föräldrarna sätta mål för elevens utveckling.

Från kvantitet till kvalitet

I början av projektet, 97-99 arbetade vi mycket med att få lärarna att komma igång med läsningen bland eleverna. Det handlade många gånger om att visa på kvantitet, antal lästa böcker och sidor, diplom för det ena och det andra. Vi kom sedan att arbeta mer med kvaliteten på arbetet än kvantiteten. Hellre läsa en bok tillsammans och verkligen gå på djupet än att tävla och ge diplom på antal lästa titlar. Vi läste om och prövade mycket hur man kunde göra boksamtal enligt författaren Aidan Chamber.

Under åren 2003-2005 arbetade vi på uppdrag av både vår kommun och Sörmlands länsstyrelse i projektet "Länet läser". I vår kommun beslöt då-

varande skolcheferna att projektet skulle omfattas av lärare i skolår 3, 5 och 7 samt speciallärare. Alla deltagande elever diagnostiserades med Psykologiförlagets standardiserade läsförståelsetest vid läsårets början och slut. Samtliga utvärderingar uppvisade mycket god utveckling. Den var tydligast bland de sämst presterande. Eftersom vi inte har haft praktiska möjligheter att jämföra resultaten med några kontrollgrupper så kan vi inte tillmäta resultaten vetenskapligt värde, men vi är tämligen säkra på att de beskriver en tydlig tendens i rätt riktning. För så gott som alla deltagande elever och lärare blev det goda resultatet ett kvitto på väl utfört arbete. Alla lärare och elever har besvarat en attitydenkät med frågor om urval av böcker, arbetssätt, läsförståelse hos eleverna före och efter projektet o.s.v.

Hur har arbetet fortsatt?

Under några år efter "storhetstiden" då vi samarbetade kring projektet "Länet läser" blev det en nedgång i intresset i vår kommun och vi bestämde oss för att låta arbetet vila. Vi gjorde några fortbildningsinsatser för att ändå hålla intresset vid liv. Sedan läsåret 2009-2010 är arbetet återigen i full gång med samma målsättning som tidigare men med en annan organisation. Till stor del byggd på inspiratörer och inspirationsbesök på skolorna. Arbetet har under de senaste åren främst riktat sig till skolår 1-6. En del skolor har utsett var sin inspiratör. De bildar ett nätverk och träffas en gång/månad tillsammans med läs- och skrivutvecklare och personal från stadsbibliotekets barn- och ungdomsavdelning. Några skolor har istället valt att få besök av läs- och skrivutvecklare och personal från biblioteket.

Kompetensutveckling

Vi har ordnat mycket kompetens för lärare i Nyköpings kommun. Det har varit föreläsningar med läsforskare som Ingvar Lundberg och Mats Myhrberg. Några andra som besökt oss är Rigmor Lindö, författare till boken "Den meningsfulla språkväven", Gunilla Molloy talade utifrån sin bok "Att läsa skönlitteratur med tonåringar" och Karna Nyström, litteraturpedagog, berättade om hur man blir en bra bokpratare. Under läsåret 2010–2011 har vi haft olika seminarier och workshops kring både läsning och skrivning, bland annat med Ann-Marie Körling, Katarina Kuick och Ylva Karlsson. Vi har också haft många bokcaféer med författare för pedagoger och författarbesök i skolorna. Under den senare åren har vi också arbetat i studiecirkelform med "God läsutveckling", Ingvar Lundberg. Alla pedagoger som arbetar i skolår 1–6 har tagit del i cirkelarna. Vi fortsätter kontinuerligt med det arbetet så att alla har den kompetensen med sig i arbetet. Under läsåret 2010–2011 startar vi ett arbete på samma sätt med "God skrivutveckling" av samma författare.

Att tala om böcker

Att läsa böcker kan vara ett fantastiskt sätt att lära känna sig själv och få förståelse för andra. Men ibland kan man, både som vuxen och som barn, behöva hjälp att hitta den läsnivå där man får de här insikterna. Att prata om boken man läser är oslagbart, för det lägger alltid något nytt till den egna läsupplevelsen. Dels får man formulera sina tankar och känslor och förstår dem bättre. Dels får man ta del av hur andra uppfattar sånt som man kanske själv inte riktigt förstår eller känner igen sig i.

Hur bär man sig då åt om man som lärare eller ledare ska få igång ett samtal med barn och ungdomar om en bok man läst? Vilka frågor ställer man? Det allra viktigaste tror vi är att ta fram sin egen läsupplevelse. Det går inte att förmedla en läslust som man inte har några åsikter om.

Den engelske författaren och litteraturpedagogen Aidan Chambers, som skrivit flera intressanta böcker om barn och litteratur, uttrycker det så här: "Den första fråga jag själv ställer för barn och ungdomar är inte: Kommer barn att tycka om den här boken? Den första frågan bör enligt min mening vara: Vad händer med mig när jag läser den här boken?" Chambers menar att vi också, istället för att ställa oss frågan om barn kommer att gilla en bok, ska ställa frågorna: Är den här boken värd barnets tid och uppmärksamhet? Hur kan jag i så fall hjälpa dem att engagera sig i den så att de får ut något av den?

En av de härligaste sakerna med skönlitteratur är att det inte finns något facit, ingen tolkning som är rätt eller fel. Kanske finns det lika många tolkningar av en bok som det finns läsare.

Det går inte ens att säga att "det som författaren menar" är det rätta sättet att läsa en bok. Det sättet är bara ett sätt att läsa och en bok innehåller också så mycket som författaren inte medvetet placerat där. De flesta författare säger att deras skapelser, bokpersonerna, ofta börjar leva sina egna liv och göra saker som författaren inte alls tänkt sig från början. Allt som inte sägs i boken, det som står mellan raderna, måste fyllas ut av läsarens egna erfarenheter och känslor. Det gör att samtal om böcker kan bli skönt prestigelösa, ingen har rätt, ingen kan tycka fel och allt är möjligt. Barns tolkningar är varken bättre eller sämre än vuxnas – men förvånande ofta djupsinniga och skarpsynta.

Chambers har berättat att en av hans elever, Sara 8 år, en gång sa att "man vet inte vad man tycker om en bok förrän man har pratat om den". Det är betydligt lättare att få barn att sluta prata än att få dem att börja, menar Chambers, som också tycker att "Varför?" är ett av de mest hämmande ord som finns.

Om en elev som säger att den tycker om en bok får frågan "Varför det?" blir svaret förmodligen en axelryckning eller någonting som "för att den är bra" och sedan tar samtalet slut. Det gäller att hitta sätt att fråga så att barnen förstår att den vuxna verkligen är intresserad av deras åsikter och inte bara förväntar sig att få "rätt svar". Även åsikten att en bok är urtrist eller tråkig måste respekteras och läsaren får berätta vad det är han eller hon tycker är så dåligt. Är det språket, är personerna dåligt beskrivna, är den överklig, händer det för lite? Vilka frågor man kan ställa för att få igång ett samtal som syftar till en djupare förståelse beror naturligtvis till en del på vilken bok man har läst.

Här är några förslag som man kan anpassa efter olika böcker:

- Vad var det första du tänkte på när du fick boken och började läsa?
- När du har läst boken, var den så som du trodde från början? Om inte, på vilket sätt är den annorlunda?
- Vad tycker du om personerna i boken? Finns det någon du tycker särskilt bra eller illa om? Om du ogillar någon person, är det för att han eller hon är dåligt beskriven av författaren eller för att han eller hon har egenskaper du inte gillar?
- Känns det som om handlingen skulle kunna utspela sig i verkligheten?
- (Om sagor och fantasy) Har boken något med verkligheten att göra fast den inte handlar om den vanliga världen?
- Tycker du att det är en bra bok? Har din åsikt förändrats medan du har läst boken?

En förkortad version från Birgitta Franssons handledning utgiven av "En bok för alla".

Fortsættes næste side ...

Att arbeta med högläsning, att ge läsförståelsestrategier

Vi har arbetat mycket utifrån boken "Mellan raderna" av B. StenSSon.

Vi har inspirerats från den boken och använt den här modellen.

1. Högläsning (förberedd)

Tänk högt "modellera" explicit visa

Ställ frågor till texten (se förslag nedan)

Skapa inre bilder

Varning: avbryt inte läsning för ofta.

2. Parsamtal – reflekterande samtal

Ställ öppna frågor som : Vad tänker ni nu? Vad tror ni ska hända?

Varför gjorde hon så? Hurdan tycker ni hon är?

3. Tänka tyst en stund, skriva ned

4. Egen läsning i par eller enskilt med en eller några frågor

5. Återsamling. Några elever får berätta om hur de har läst och tänkt

Bra frågor att använda

Jag lade märke till....

Jag såg för mitt inre....

Det påminde mig om...

Jag tycker om den delen när...

Jag undrar varför...

Vad skulle ha änt om....

Jag blev förvånad när...

Jag förstod inte...

Det var inte just när....

Min idé förändrades när....

Jag kom att tänka på den och den boken därför att...

Några röster från lärare som deltagit i arbetet

- Var en god förebild, visa på ditt eget intresse för böcker och läsning. Försök få många på skolan att vara förebilder, läsande vuxna ger läsande barn. Att variera hur man arbetar med böcker tror jag också på. Ibland läser man enskilt, ibland i grupp, ibland bearbetar man boken på ett sätt och ibland på ett annat sätt.

- Se till det finns tid till att läsa skönlitteratur varje dag.

- Läs barn- och ungdomslitteratur så att du skapar dig ett rikt förråd av lämpliga tilar för högläsning och för olika elevers behov.

- Ta så många tillfällen som möjligt till "bokprat", det är ett förutom att boktipsa också ett bra sätt att skapa förförståelse

- Högläsning är väl värd all tid som den kan få. Samtalet i samband med högläsningen är ett av de bästa sätten att ge eleverna god läsförståelse.

- Den gemensamma läsoplevelsen kan inte nog poängteras. Planera så att eleverna kan se en början och ett slut på arbetet.

- Det är en bra idé att arbeta med olika genrer/teman. Det ger utrymme för att pröva olika modeller. Försök att se vad som passar din klass/grupp.

- Jobba med färre titlar under samma tid, lättare att hålla samman läsningen. Tänk på att läsförmågan är väldigt olika hos eleverna.

Litteratur

Chambers.A, Böcker inom oss - om boksamtal, 1994

Chambers. A, Böcker omkring oss - om läsmiljö, 1995

Lindö.R, Det gränslösa språkrummet 2002Keene, Tankens mosaik, 2003

Lindö. R, Den meningsfulla språkväven 2005

Molloy. G, Reflekterande läsning och skrivning

StenSSon. B, Mellan raderna, 2006

Lundberg.I, God läsutveckling 2003

Herrlin. K, Studiehandledning

Lundberg. I, God skrivutveckling 2008

Strid. Anna, Studiehandledning

Karlsson, Y, Kuick.K, Skriv om och om igen, 2009